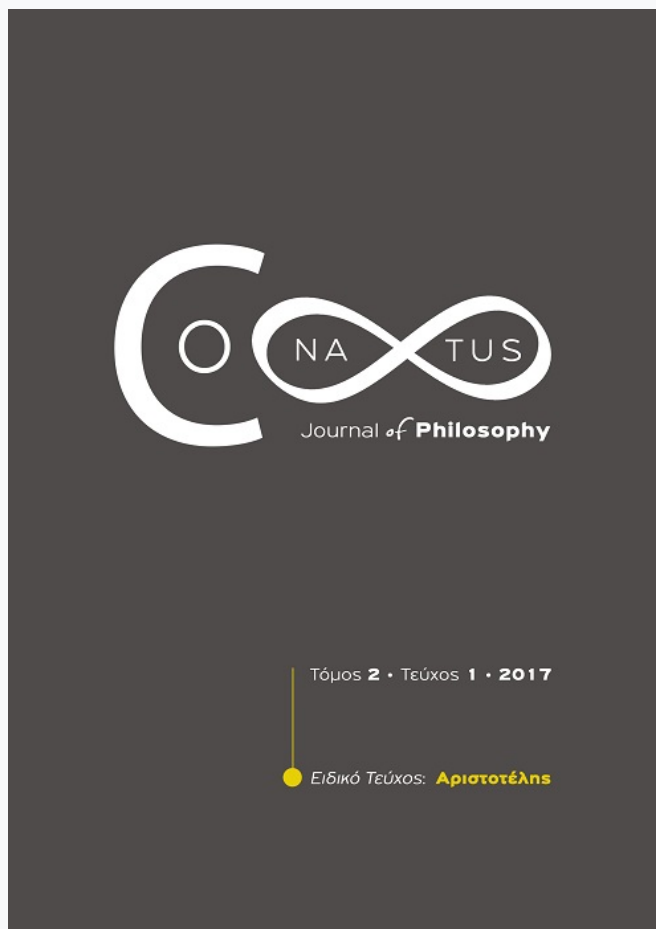

Conatus - Journal of Philosophy

Vol 2, No 1 (2017)

Conatus - Journal of Philosophy SI: Aristotle

Aristotle on Sports and Competition: A Conversation with Today

Panagiotis Doukas

doi: [10.12681/conatus.16045](https://doi.org/10.12681/conatus.16045)

Copyright © 2018, Panagiotis Doukas

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Doukas, P. (2018). Aristotle on Sports and Competition: A Conversation with Today. *Conatus - Journal of Philosophy*, 2(1), 35–44. <https://doi.org/10.12681/conatus.16045>

Αθλητισμός και πρωταθλητισμός στη σκέψη του Αριστοτέλη: Διάλογος με το σήμερα

Παναγιώτης Δούκας

Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών

E-mail address: p.diouks@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-7649-9045>

Περίληψη

Ο Αριστοτέλης στηλιτεύει τη μονοδιάστατη σωματική άσκηση των αθλητών, υποστηρίζοντας, το ιδεώδες της «καλοκαγαθίας» την αναγκαιότητα δηλαδή της εναρμονισμένης ψυχικής και σωματικής καλλιέργειας μέσα απο την γυμναστική. Ο Αριστοτέλης, δίνοντας έμφαση στη γυμναστική, θεματοποιεί τα προβλήματα της παιδείας, θέτοντας και το ζήτημα του «προπαιδευέσθαι». Στις μέρες μας ο πρωταθλητισμός είναι μια παρεξηγημένη έννοια. Πρωταθλητισμός δεν είναι τίποτε άλλο παρά αθλητισμός με αγωνιστικούς στόχους. «Κάνω πρωταθλητισμό» δεν σημαίνει βγαίνω πρώτος, αλλά δίνω τον καλύτερο εαυτό μου για να βγω πρώτος. Πρωταθλητισμός δεν σημαίνει «νίκη με κάθε τίμημα», δεν σημαίνει αναγκαστικά «αποκλειστική απασχόληση», όπως πιθανώς πιστεύουν πολλοί. Συνεπώς, υπάρχουν πολλοί παράγοντες που επηρεάζουν την αλληλουχία σωματικής και διανοητικής εξέλιξης. Είναι στο χέρι του κάθε ανθρώπου να βρεί τη μεσότητα στην ζωή του. Ο πρωταθλητισμός μπορεί να συμβαδίσει με την οδό της μεσότητας, έχοντας τα κατάλληλα κινήτρα από την πολιτεία.

Η αγάπη των αρχαίων Ελλήνων για τη φιλοσοφία, τη μουσική, το δράμα και κάθε είδους τέχνη είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το ενδιαφέρον τους για τη γυμναστική άσκηση, καθώς αυτή δεν βοηθούσε μόνο στη σωστή πολεμική προετοιμασία του νέου, αλλά αποτελούσε (και αποτελεί) αναγκαίο συστατικό για την ολοκλήρωση της προσωπικότητας των νέων.

Καμία θρησκευτική γιορτή και κανένα μεγάλο Ιερό δεν υπήρχε στην Ελλάδα που να μη συμβαδίζε με τη θρησκευτική λατρεία και με την οργάνωση των αγώνων. Από όλους, όμως, τους αγώνες οι σπουδαιότεροι ήταν της Ολυμπίας. Προτού καθιερωθούν οι άλλοι πανελλήνιοι αγώνες, το Ιερό της Ολυμπίας ήταν πανελλήνιου βεληνεκούς και το κύρος του απλώθηκε προοδευτικά σε Ανατολή και Δύση. Το μοναδικό και βασικό αγώνισμα στο ξεκίνημα της Ολυμπίας ήταν ο αγώνας δρόμου. Στη συνέχεια, κατά την 13^η Ολυμπιάδα εισάγεται ο δίαυλος,

ενώ κατά τη 18^η Ολυμπιάδα εισάγεται ο αγώνας της πάλης και του πεντάθλου, όπου μάλιστα ο Αριστοτέλης θεωρούσε κάλλιστους τους νικητές αυτού του αγωνίσματος, διότι γύμναζε ισάξια όλα τα μέρη του σώματος.¹ Κατά την 25^η Ολυμπιάδα εντοπίζεται για πρώτη φορά ο τέρθιππος, στην 33^η εισάγονται το παγκράτιο και ο κέλης, ενώ στη 37^η Ολυμπιάδα εισάγονται οι αγώνες παιδών. Αργότερα, παρατηρείται κατάργηση κάποιων αγωνισμάτων στην 84^η Ολυμπιάδα, ενώ στην 93^η και 96^η Ολυμπιάδα εισάγονται ο ίππος και το αγώνισμα των σαλπίγγων αντίστοιχα.² Όλοι οι διαγωνιζόμενοι έπρεπε να είναι ελληνικής καταγωγής. Κάθε φιλόδοξη ελληνική πόλη ήθελε να αναδείξει όσο μπορούσε περισσότερους ολυμπιονίκες.

Η νίκη αντικατοπτρίζει μία συντονισμένη, μεθοδική, ελεύθερη, αυτόβουλη και μετρική προσπάθεια, επίπονης εργασίας, που εκβάλλεται μέσα από τον αγώνα. Ο αγώνας ως έννοια και ως χαρακτήρας του αρχαίου αθλητισμού είναι ένα τυπικό και ουσιώδες χαρακτηριστικό του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, τόσο ώστε να μπορεί να γίνει λόγος για τον αγωνιστικό χαρακτήρα και κατ' επέκταση τον αγωνιστικό λόγο του Έλληνα. Η ελληνική θεωρία του αγωνιστικού λόγου αντανακλά τη «γιγαντομαχία περί τής ουσίας».³ Στον αγώνα γίνεται φανερή η αρετή και η ανδρεία. Ο κάθε αγώνας έχει μια αρχή, μια μέση και ένα τέλος. Ο αγωνιστικός λόγος είναι αυτός ο οποίος αρχικά κινεί τον αγωνιστή στο κέντρο, και τον καλεί μέσω αυτής της διαδικασίας να αγωνιστεί με όλες του τις δυνάμεις και τους κανόνες, υπό τη μορφή ενός παιχνιδιού. Έτσι ο αγώνας χάνει τον χαρακτήρα του τυχαίου και της ανάγκης και αποκτά χαρακτήρα συστηματικής αθλητικής συνάντησης, αναγνώρισης και σύμπραξης, αποκορυφώνοντας τον αγώνα με την κατάκτηση της νίκης.

Από τα παραπάνω μπορεί κάποιος να καταλάβει τη μέγιστη αξία που περιλάμβανε η αγωνιστική νίκη, την οποία μάλιστα ο αθλητής ήταν αποφασισμένος να διεκδικήσει μέχρι θανάτου. Η νίκη αποτελούσε τον βαθύτερο πόθο κάθε νικητή των κλασικών χρόνων, τον μετουσίωσε από κοινό θνητό σε θεϊκό ήρωα, γιατί είχε αιτία θεϊκή. Το όνομά της νίκης στην αρχαιότητα σήμαινε ό,τι ακριβώς και στη νέα ελληνική γλώσσα, δηλαδή νίκη στη μάχη, νικάω κάποιον, υπεροχή, υπερίσχυση επί του αντιπάλου. Το νικάν συνδέεται με το άριστεύειν, γιατί νικητής είναι ο άριστος, ο καλύτερος, ο ικανότερος και ο γενναιότερος. Από εκεί πηγάζουν και τα αριστεία κατορθώματα του ήρωα, το έπαθλο της προσωπικής ανδρείας, κάθε μεγάλης ηρωικής πράξης. Από τις πιο ση-

¹ Αριστοτέλης, *Ρητορική*, Α 5.

² Ν. Αλεξόπουλος, *Οι Αγώνες δια Μέσον των Αιώνων και Μάλιστα οι Ολυμπιακοί μέχρι της Καταλύσεως Αυτών* (Καλαμάτα: Τύπος Εφημερίδος "Σημια", 1930), 20.

³ Κ. Γογγάκη, *Οι Αντιλήψεις των Αρχαίων Ελλήνων για τον Αθλητισμό* (Αθήνα, Τυπωθήτω, 2005), 110.

μαντικές στιγμές των αγώνων, ήταν η στέψη των νικητών με την εναπόθεση του στεφάνου ελιάς στο κεφάλι, καθώς και το γκρέμισμα των τοίχων της πόλης.⁴ Η νίκη καθαγίαζε τον νικητή στην πλήρη έννοια της λέξης. Προσέδιδε στο πρόσωπό του ιερό γόητρο.

Εξέφραζε την ισορροπία της αιώνιας πάλης του πνεύματος και της ύλης, μέσα από μια προσωρινή, ισορρόπηση της πορείας του ανθρώπου, όπου εκφράζεται η αιώνια ελπίδα του ανθρώπου να ξεφύγει από τον πόνο και να διευρύνει την χαρά. Επιπροσθέτως, η νίκη συνιστούσε απόδειξη πως η πόλη είχε επιτύχει το ιδανικό της, τη διάπλαση δηλαδή του τέλειου νέου, κάτι το οποίο αποτελούσε την πιο σταθερή εγγύηση για το παρόν και το μέλλον της πολιτείας. Επιπλέον, η νίκη ήταν η επιβράβευση της «σωστής» πόλης, κατά την κλασική κοινωνία, επομένως οι πολίτες ανήκαν στην πόλη, αφού ο καθένας ήταν μέρος της πόλης. Αυτή η αντίληψη εκφράστηκε ακόμη συστηματικότερα και από τον Αριστοτέλη, γι' αυτό και υποστηρίζει αμιγώς τη θέση ότι η νίκη αντανakλάται στην πόλη καταγωγής του αθλητή.⁵

Κατά συνέπεια, ο αθλητισμός σύμφωνα με τον Σταγειρίτη φιλόσοφο (αλλά και την τότε κοινωνία) αποτελούσε έναν μικρόκοσμο, έναν καθρέφτη της κοινωνικής εξέλιξης, αντανakλώντας την πορεία της κοινωνίας. Δίνοντας έμφαση στη γυμναστική, ο Αριστοτέλης θεματοποιεί τα δύο βασικά προβλήματα της παιδείας. Έχοντας υπόψιν του την ιδέα ότι η παιδεία πρέπει να είναι κρατική, «μία» και μάλιστα υποχρεωτική, επισημαίνει πως με τον ίδιο τρόπο που θα πρέπει η παιδεία να είναι ίδια για όλους, το ίδιο θα πρέπει να συμβαίνει και με την «άσκηση».⁶ Το ζήτημα του «προπαιδευέσθαι» που θέτει ο Αριστοτέλης καταλήγει στο συμπέρασμα πως, από τις συγκεχυμένες γνώμες που υπάρχουν για την παιδεία, παρεμποδίζεται η ανεύρεση του σωστού παιδαγωγικού συστήματος. Έτσι, καταλήγει στο εξής ερώτημα: πώς πρέπει να επιδιώκουμε να ξέρουμε τα χρήσιμα για τη ζωή, τα σχετικά με την απόκτηση αρετής, ή τα περιττά στολίδια; Μέσω τούτης της συλλογιστικής πορείας, μπορούν να εντοπιστούν τρία ερωτήματα για την παιδεία: Το πρώτο ερώτημα το αντιλαμβάνεται κανείς από τη φράση «τίς δ' ἔσται ἡ παιδεία»⁷, δηλαδή ποιος πρέπει να είναι ο χαρακτήρας της παιδείας. Στη συνέχεια, ο φιλόσοφος κάνει λόγο για το «πῶς χρῆ παιδευέσθαι», δηλαδή ποια πρέπει να είναι αυτή η παιδεία, ενώ το τελευταίο ερώτημα είναι «τίνος ἔνεκεν πράττει τις ἢ μανθάνει», δηλαδή υπάρχει μεγάλη διαφορά και «στο γιατί» κάνει ή μαθαίνει κάποιος κάτι.⁸ Συμπεραίνε-

⁴ Αλεξόπουλος, 121-123.

⁵ Αριστοτέλης, *Πολιτικά*, εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια Π. Λεκατσάς (Αθήνα: Ζαχαρόπουλος, χ.χ.), 1337 a.

⁶ Αυτόθι, 1337 a 33.

⁷ Αυτόθι, 1337 a 34.

⁸ Αυτόθι, 1337 a 34.

ται, λοιπόν, ότι ο ανώτερος σκοπός της παιδείας είναι να καταστήσει τον άνθρωπο έτοιμο να συμμετέχει στα κοινά, να μπορεί να εξουσιάσει τον εαυτό του και τους άλλους, πάντοτε με άξονα την δικαιοσύνη και την ευγένεια, αφού η γενναιότητα υφίσταται μονάχα όταν τίθεται στην υπηρεσία ενός ανώτερου σκοπού και συνοδεύεται από την επίγνωση του κινδύνου.

Η γενναιότητα προϋποθέτει τη συνείδηση. Η άγνοια του κινδύνου ταιριάζει στην αφροσύνη και η έλλειψη ανώτερου σκοπού στη βαρβαρότητα.⁹ Ο Αριστοτέλης καταλήγει γι' αυτό σε τέσσερις τομείς πάνω στους οποίους θα πρέπει να βασίζεται η αγωγή των νέων σε μια πολιτεία: ανάγνωση, γραφή, γυμναστική, και μουσική. Η γυμναστική είναι αναγκαία, και ο Αριστοτέλης συμπεριλαμβάνει την γυμναστική στα αναγκαία μαθήματα της παιδείας, γιατί πέραν της ανάπτυξης της υγείας, προάγει την αρετή του θάρρους και καλλιεργεί την ηθική δύναμη του ατόμου· καθιστά τους νέους φιλόπονους και αγωνιστικούς, και μάλιστα χαρακτηριστικά υπογραμμίζει «ώς συντείνουσαν προς ανδρείαν».¹⁰

Για τον ίδιο τον Αριστοτέλη ο πυρήνας της παιδείας είναι η διαμόρφωση ενάρετων ανθρώπων, «πρός τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος»¹¹, όπου δηλαδή αυτή συνίσταται στην ηθικοπνευματική καλλιέργεια με απώτερο σκοπό, όχι μόνο τη γνώση, αλλά και την ορθή πράξη και την ατομική και κοινωνική ευδαιμονία.¹² Από τα πρώτα χρόνια της ανάπτυξης των νέων θεώρησε «ἐκ τούτων ὅτι παραδοτέον τοὺς παῖδας γυμναστικῆ καὶ παιδοτριβικῆ· τούτων γὰρ ἡ μὲν ποιάν τινα ποιεῖ τὴν ἕξιν τοῦ σώματος, ἡ δὲ τὰ ἔργα»¹³, δηλαδή ότι είναι αναγκαίο να δίνονται τα παιδιά πρώτα στο γυμναστή και στον προπονητή, γιατί ο πρώτος θα φροντίσει για την καλή διάπλαση του σώματος, κι ο άλλος για τις πρακτικές ασκήσεις, έτσι ώστε να μπορούν να καθοδηγήσουν τον νέο σωστά και στην πνευματική καλλιέργεια. Αναφέρει πως αυτό πρέπει να συμβαίνει γιατί η χρονική έμφαση του φυσικού σώματος προηγείται της έμφασης της ψυχής, όπως και το μη λογικό μέρος του λογικού «παιδευτέον εἶναι, καὶ περὶ τὸ σῶμα πρότερον ἢ τὴν διάνοιαν».¹⁴ Κατά συνέπεια, ο Αριστοτέλης καταλήγει πως τα σώματα των παιδιών έχουν προτεραιότητα.

Η φυσική αγωγή είναι πολύ χρήσιμη και αναγκαία για την επιμόρφωση των νέων και αποτελεί μόνη της μία επιστήμη. Επομένως, για τη σωστή εφαρμογή της σωματικής αγωγής ο Αριστοτέλης συνιστά πάντα προσεκτικό καθορισμό και διάκριση μεταξύ του σκοπού και των

⁹ Αριστοτέλης, *Πολιτικά*, 1339 a 7-10.

¹⁰ Αυτόθι, 1337 a 35.

¹¹ Αυτόθι, 1337 a 39.

¹² Β. Νούλας, *Αριστοτέλης: Η Ζωή, η Εποχή, το Έργο, η Διδασκαλία του* (Αθήνα: Πατάκη, 1997), 5-6.

¹³ Ross, 1338 b 6-8.

¹⁴ Αυτόθι, 1338 b 5.

μέσων. Επιπλέον, ο Σταγειρίτης φιλόσοφος ήταν από τους πρώτους που ξεχώρισε τα έργα του παιδοτρίβη και του γυμναστή, υπογραμμίζοντας πως ο παιδοτρίβης συνυπήρχε με τον γυμναστή για τον ίδιο σκοπό, μόνο που ο παιδοτρίβης δεν είχε τόσες θεωρητικές γνώσεις όσες ο γυμναστής. Εκτός από τον παιδοτρίβη και τον γυμναστή, ο Αριστοτέλης κάνει λόγο και για τον *ἀλείπτη*, ο οποίος ασκούσε σημαντικό ρόλο. Το έργο του στην αρχή ήταν να αλείφει τους άνδρες και τους παίδες που επρόκειτο να ασκηθούν. Αυτό το απλό στην αρχή έργο εξελίχτηκε σε επιστημονική μάλαξη των μυών του σώματος, που αποτέλεσε βαθμιαία ουσιαστικό μέρος και συμπλήρωμα της καλής προπόνησης, της αποθεραπείας και της αποκατάστασης.¹⁵ Η σωστή εκγύμναση και η προετοιμασία ενός σθεναρού σώματος ετοιμάζουν το νέο για το μελλοντικά του καθήκοντα προστασίας της πολιτείας. Πρέπει δε να γίνει με τους σωστούς δασκάλους, έτσι ώστε να μην υποπέσει στην υπερβολική άσκηση, η οποία έρχεται σε αντίθεση με την αρμονική ανάπτυξη του σώματος.

Κατά συνέπεια, αντιλαμβάνεται εύλογα κάποιος πως ένα από τα σημαντικότερα καθήκοντα της πολιτείας είναι ο καθορισμός της αγωγής μέσα από ένα πρόγραμμα και μία μέθοδο με τον σωστό ανθρωποκεντρικό προσανατολισμό, με κύριο μέλημα την αναβάθμιση των ηθικών αξιών και της ποιότητας ζωής. Επιπλέον, τους παιδαγωγούς θα πρέπει να τους επιλέξει η ίδια η πολιτεία και όχι να γίνει επιλογή από τους γονείς. Μάλιστα, ο ίδιος ο παιδαγωγός-γυμναστής, θα πρέπει να έχει ουσιαστικές, επιστημονικές, καθώς και ιατρικές γνώσεις και να είναι σε θέση να διδάσκει όχι μόνο θεωρητικά, αλλά και να εκτελεί ο ίδιος τις ασκήσεις που διδάσκει. Συμπληρωματικά, θα πρέπει ο ίδιος να είναι πρότυπο ηθικής και σταθερότητας του χαρακτήρα, για να μπορεί να αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση για τους μαθητές και αθλητές με σκοπό την κατάκτηση της ανδρείας και της ευδαιμονίας.¹⁶

Η οδός του Αριστοτέλη, για την κατάκτηση της ευδαιμονίας είναι κατάκτηση του μέσου, όπου και η παροχή της αθλητικής παιδείας από την πολιτεία θα πρέπει να ακολουθεί αυτήν την οδό, μία οδό απαλλαγμένη από κάθε έλλειψη ή υπερβολή. Ο Αριστοτέλης κάνει λόγο για τα τρία μέρη της ψυχής, ταυτίζοντας το φυσικό μέρος με την έλλειψη, το ζωικό με την υπερβολή και το λογιστικό με το μέσον, που μπορεί να εξισορροπεί τα δύο άκρα. Πίστευε στην αρμονική και μεθοδική επιβάρυνση ψυχής και σώματος, καθώς η μονόπλευρη επιδίωξη του ενός, δεν ωφελούσε πουθενά παρά μόνο στην αλαζονεία και τη μονομέρεια του νέου. Μάλιστα, υποστήριζε πως ο υπερβολικός κάματος επιβαρύνει

¹⁵ Ν. Γιαλούρης, *Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αρχαία Ελλάδα* (Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1982), 135-148.

¹⁶ Αριστοτέλης, *Ηθικά Νικομάχεια*, εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια Β. Μοσκόβης (Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 1993), 1104b.

την άρτια διανοητική λειτουργία. Επομένως, ο άνθρωπος ως πολυδιάστατο όν οφείλει να βρεθεί μπροστά σε όλα τα παιδαγωγικά ερεθίσματα και να καλλιεργήσει όλες τις αρετές της ψυχής.¹⁷

Η υπερβολική επίδοση στην γυμναστική κατά την παιδική ηλικία εξασθενίζει αντί να ενδυναμώνει το σώμα, με απόδειξη το παράδειγμα τον δύο ή τριών ολυμπιονικών που ήταν νικητές και ως παίδες στους αγώνες των παιδών, και ως άνδρες στους αγώνες των ανδρών.¹⁸ Ο Αριστοτέλης, με τον όρο *αθλητισμός* αναφέρεται στον σημερινό πρωταθλητισμό, όπου τίθεται αυστηρά στην λογική των επιδόσεων και χάνει τον πραγματικό σκοπό της, αφού οφείλει να κινηθεί στα άκρα, προκειμένου να εξυπηρετήσει τον ανταγωνισμό. Επομένως, λαμβάνοντας υπόψιν την συλλογιστική πορεία του Αριστοτέλη μπορούμε βάσιμα να ισχυρισθούμε ότι η υπερβολική σωματική δραστηριότητα αποκλείει και ακυρώνει την διανοητική δραστηριότητα.

Ο ελεύθερος πολίτης, επιδιώκοντας να εκπληρώσει το πρότυπο του καλού *κάγαθοῦ*, οφείλει να πραγματώνει το «νοῦς ὑγιής ἐν σώματι ὑγιεῖ». Από την άποψη αυτή, ο πρωταθλητισμός δεν ταιριάζει στους ελεύθερους· όμως η γυμναστική δεν είναι μόνο σωματική άσκηση, αφού η γυμναστική συμβάλλει στη διάπλαση της ψυχής. Το γυμνασμένο σώμα είναι το υγιές σώμα και οι δυνατότητες της ψυχής βρίσκουν γόνιμο έδαφος μέσα σε ένα τέτοια σώμα. Χαρακτηριστικά, ο Ι. Σ. Χριστοδούλου γράφει στην εισαγωγή της μετάφρασης του *Περὶ Ψυχῆς* που επιμελήθηκε: «Η ψυχή δεν υπάρχει χωρίς το σώμα αλλά δεν είναι είδος σώμα. Η ψυχή είναι η πρώτη εντελέχεια ενός φυσικού, οργανικού σώματος, που έχει μέσα του την αρχή της κίνησης και της στάσης. Εντελέχεια είναι η μορφή του όντος που υπάρχει σε κατάσταση δυνατότητας, είναι μια υπόσταση με την έννοια της μορφής. Είναι πως η ψυχή είναι αυτό που ένα συγκεκριμένο σώμα ήταν να είναι, είναι αιτία και αρχή του ζωντανού σώματος, η πηγή και ο σκοπός της κίνησης του. Για αυτό το λόγο υπάρχει μέσα στο σώμα, και μάλιστα σε συγκεκριμένο σώμα».¹⁹ Κατά συνέπεια, για τον Αριστοτέλη η ψυχή είναι εντελέχεια ενός τέτοιου σώματος²⁰, επομένως αυτό που μένει στο σώμα να κάνει καθ' όλη την διάρκεια της εξελικτικής του πορείας είναι να εκπληρώσει τις επιταγές της ψυχής.²¹ Η ψυχή, ως εντελέχεια και μορφή, επιδιώκει το θάρρος και την ανδρεία· η γυμναστική είναι η μέθοδος που πλάθει την ύλη (σώμα), σύμφωνα με τις επιταγές που έχουν οριστεί για αυτήν. Είναι δηλαδή ο τρόπος που «δυνάμει» γίνεται «ένεργεία», που το σώμα

¹⁷ Αριστοτέλης, *Πολιτικά*, 1338b 14-17.

¹⁸ Αυτόθι, 1338 b 42-1339 a 4.

¹⁹ Αριστοτέλης, *Περὶ ψυχῆς*, εισαγωγή-μετάφραση-σχόλια Ι. Σ. Χριστοδούλου (Αθήνα: Ζήτρος, 2003), 9-10.

²⁰ Αυτόθι, 421 a 21-22.

²¹ Αυτόθι, 414 a 27-30.

θα φτάσει στην ολοκλήρωση του, σύμφωνα με τα παραγγέλματα της ψυχής. Αλήθεια, όμως, αν αφαιρέσει κάποιος από τη ζωή τον πόθο για την δόξα, ποιο άλλο αγαθό θα μας απομείνει ή ποιος θα επιθυμούσε να κάνει κάποιο λαμπρό κατόρθωμα;

Οι παρατηρήσεις του Αριστοτέλη για το ανθρώπινο σώμα, τις βιολογικές και κινητικές του προσαρμογές στο συγγράμματά του *Περί ζώων κινήσεως*, *Περί πορείας ζώων*, *Μηχανικά*, *Περί ζώων μορίων*, ήταν καθοριστικές, ανοίγοντας το δρόμο για μετέπειτα επιστημονικές και βιολογικές έρευνες.

Στο σύγχρονο αθλητισμό υψηλού επιπέδου εντοπίζεται η υπεράνθρωπη και αφύσικη για τα ανθρώπινα μέτρα προετοιμασία των σύγχρονων αθλητών για τους Ολυμπιακούς Αγώνες, προστιθέμενης της αυξημένης ζήτησης και χρήσης αναβολικών ουσιών με σκοπό την μεγιστοποίηση της αθλητικής επίδοσης, η οποία κατά συνέπεια υποσκάπτει ανεπανόρθωτα την υγεία τους. Ο ίδιος ο Αριστοτέλης, μάλιστα, επισημαίνει την αξία του παράγοντα της κληρονομικότητας των χαρακτηριστικών αυτών που χρειάζονται στο εκάστοτε αγώνισμα. Οι μεταβιομηχανικές ιδίως κοινωνίες έως και τις μέρες μας χαρακτηρίζονται από τον βιομηχανοποιημένο τρόπο ζωής και τον εκμηχανικευμένο τρόπο ζωής και τον εκμηχανικευμένο τρόπο παραγωγής, απόρροια ενός εκμηχανικευμένου πολιτισμού, όπου επικρατεί ο οικονομικός υλισμός, ο ωφελιμισμός και η απολυτοποίηση του κέρδους, κατ' επέκταση και η απολυτοποίηση ό,τι υλιστικού, στο οποίο και εντάσσεται το φυσικό ανθρώπινο σώμα.

Η ουτοπία αυτή της ανθρώπινης τελειότητας, οδηγεί στην κατασκευή ενός κυρίως 'Μετά-Νίτσε' υπερανθρώπου: «Σας διδάσκω τον Υπεράνθρωπο. Ο άνθρωπος είναι κάτι που πρόκειται να ξεπεραστεί, μη θέλοντας να ανήκει στην μάζα, αυτό που έχει περισσότερο ανάγκη είναι να πάψει να είναι νοθρός απέναντι από τον εαυτό του».²² Αποτέλεσμα αυτού: η τελειοποίηση του ανθρώπινου σώματος, το οποίο στην πραγματικότητα καθίσταται θύμα αυτής της ισοπεδωτικής και λανθασμένης συλλογιστικής. Νέες βιοτεχνολογίες που εφαρμόζονται επάνω στο ανθρώπινο σώμα για την απόκτηση υπεράνθρωπων επιδόσεων φέρουν πολύ σοβαρές επιπτώσεις στη ζωή του ανθρώπου, θέτοντας κάποια ηθικά ερωτήματα γύρω από τις συνέπειες που αφορούν τόσο στο παρόν, όσο και στο αναπόδραστο υπαρκτικό μέλλον του ανθρώπινου είδους.

Η σωματική ευεξία αποτελεί για τον Αριστοτέλη τη βάση για την επίτευξη του απώτερου σκοπού της γυμναστικής που είναι φυσικά η ενίσχυση της ανδρείας. Αφετηριακός στόχος της γυμναστικής είναι η

²² Φ. Νίτσε, *Έτσι Μίλησεν ο Ζαρατούστρα: Ένα Βιβλίο για Όλους και για Κανέναν*, μετάφραση Α. Δικταίος (Αθήνα: Εκδόσεις Καρφάκη, 1958), 9.

υγεία και η σωματική ευρωστία, από την στιγμή που η γυμναστική συντελεί στην υγεία και στην σωματική δύναμη. Η υγεία του σώματος είναι το θεμέλιο για την περαιτέρω άσκηση του σώματος, αλλά ταυτοχρόνως και το αίτιο για δύο σημαντικότερες αξίες: την ηδονή και την ζωή. Επομένως, η γυμναστική και η άσκηση δεν είναι αυτοσκοπός, έχει βαθύτερα και πιο ουσιαστικά αίτια να εκπληρώσει. Η τήρηση του μέτρου, η συστηματική και η μεθοδική προσέγγιση είναι ο πρωταρχικός σκοπός για να επωφεληθεί από τα ευεργετήματα της άσκησης.

Σήμερα η γυμναστική αποτελεί μια κοινωνική ανάγκη, γιατί προλαμβάνει δυσάρεστες καταστάσεις, αποτρέπει ανώφελες δαπάνες (ιατροφαρμακευτική αγωγή, νοσηλεία, κόστος περίθαλψης) και στοχεύει στη δημιουργία ενός υγιούς, εύρωστου και παραγωγικού συνόλου, λόγω της άμεσης επίδρασης της στον ανθρώπινο οργανισμό, συμβάλλοντας έτσι στην πρόληψη, αλλά και στην θεραπεία διάφορων χρόνιων παθήσεων (καρδιαγγειακές παθήσεις, αγγειακά εγκεφαλικά επεισόδια, εκδήλωση σακχαρώδους διαβήτη, παχυσαρκία, κατάθλιψη, μεταβολικά σύνδρομα, οστεοπόρωση, οστεοαρθρίτιδα).²³

Υπάρχουν άτομα που μέσα από την συνεχόμενη προσπάθεια της προσωπικής εξέλιξης ξεπερνούν το μέσο άνθρωπο, όχι μόνο σε σωματικό επίπεδο, αλλά και σε ψυχικό. Πρόκειται για μεμονωμένες περιπτώσεις, προικισμένων από τη φύση τους με ιδιαίτερα προσόντα, τα οποία όμως υπερτονίζονται τόσο, ώστε στο τέλος γίνονται οι ίδιοι τα θύματα αυτών των προσόντων, γιατί εγκλωβίζονται σε αυτά, αφήνοντας ανέπαφους άλλους τομείς της ανθρώπινης φύσης. Πίσω από την επίδειξη της ιδιαιτερότητας αυτής κάποιες φορές κρύβεται η ασυνείδητη επιθυμία αναγνώρισης και η επιδίωξη μιας υποτυπώδους επαφής με την αιωνιότητα. Συχνά η υπέρμετρα αναπτυγμένη ιδιαιτερότητα αποτελεί το προπέτασμα μια ανώριμης αλλά ακίνδυνης καλοκαγαθίας ή την επικάλυψη μιας μονοδιάστατης προσωπικότητας, γιατί ο αξεπέραστος νόμος της φύσης λέει πως η υπερανάπτυξη μιας ιδιότητας οδηγεί στον εκφυλισμό μιας άλλης. Ο αρμονικός, επομένως, συνδυασμός των δύο μαθήσεων καθιστά τον νέο φύλακα σώφρονα και ανδρείο.

Εντούτοις, ποιος καθορίζει αυτό το μέτρο; Η μεσότητα πριν γίνει μεσότητα ήταν και αυτή μια ακρότητα; Μήπως μιλάμε για υπερβολή, ή για μεγέθυνση του μέτρου;

Η περιέργεια του ανθρώπου να καταλάβει τα όρια της δύναμης και της ανδρείας ωθούν από μόνα τους σε μεγάλους κινδύνους, ριψοκινδυνεύοντας την ίδια του την ζωή. Κάπου εκεί, κρύβεται και η μεγαλύτερη αξία του ανθρώπου, όπως επισημαίνει και ο Νίκος Καζαντζάκης στο

²³ Ευ. Αλμπανίδης, "Αρχαίοι και Σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες: Η Πολιτική και Πολιτιστική τους Διάσταση", στο *Πρακτικά 8^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Ευρωπαϊκής Εταιρείας Ιστορικών Φυσικής Αγωγής*, επιμέλεια Ευ. Αλμπανίδης (Κομοτηνή, 2004), 199-201.

μυθιστόρημά του *Ο Καπετάν Μιχάλης*, στο να ζητάει και να ξέρει πως ζητάει το αδύνατο, και να είναι σίγουρος πως θα το φτάσει. Θα το φτάσει γιατί ξέρει πως, αν δεν ακούσει τις Σειρήνες και τους Λαιστρυγόνες στην πορεία (που αντανακλούν την λογική του νου, όπου αυτός με την σειρά του θέλει να υποτάξει όλα τα φαινόμενα και τον φόβο της καρδιάς που ζητάει κι ελπίζει να βρει την ουσία), αν δεν λιποψυχήσει, αν κρατήσει με νύχια και με δόντια την ψυχή του και εξακολουθεί με πίστη, με πείσμα να κυνηγάει το αδύνατο, τότε γίνεται το θαύμα, που ποτέ κανένας λογικός νους δεν θα καταλάβει, το αδύνατο γίνεται δυνατό και ο άνθρωπος έχει νικήσει τον στερνό, τον πιο μεγάλο πειρασμό, την ελπίδα.

Στις μέρες μας ο πρωταθλητισμός είναι μια παρεξηγημένη έννοια. Πρωταθλητισμός δεν είναι τίποτε άλλο παρά αθλητισμός με αγωνιστικούς στόχους. «Κάνω πρωταθλητισμό» δεν σημαίνει βγαίνω πρώτος, αλλά δίνω τον καλύτερο εαυτό μου για να βγω πρώτος. Πρωταθλητισμός δεν σημαίνει «νίκη με κάθε τίμημα», δεν σημαίνει αναγκαστικά «αποκλειστική απασχόληση», όπως πιθανώς πιστεύουν πολλοί. Συνεπώς, υπάρχουν πολλοί παράγοντες που επηρεάζουν την αλληλουχία σωματικής και διανοητικής εξέλιξης. Είναι στο χέρι του καθενός ανθρώπου να βρει τη μεσότητα στην ζωή του. Ο πρωταθλητισμός μπορεί να συμβαδίσει με την οδό της μεσότητας, έχοντας τα κατάλληλα κίνητρα από την πολιτεία, δίνοντας έμφαση στον χαρακτήρα που θα διαμορφώσει ο άνθρωπος στην πορεία της εξέλιξής του, έχοντας κάποιο μεγάλο στόχο στην ζωή του, έτσι ώστε ακόμα και εάν αποτύχει, ο χαρακτήρας που θα έχει διαμορφώσει θα είναι αυτό που είναι και να μην προσπαθεί να γίνει κάτι που δεν είναι.

Αναφορές

Bywater, Ingram. *Αριστοτέλους Ηθικά Νικομάχεια*. Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια Β. Μοσκόβης. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 1993.

Moltimer, Adler, J. *Ο Αριστοτέλης για Όλους: Δύσκολος Στοχασμός σε Απλοποιημένη Μορφή*. Μετάφραση Παρασευή Κοτζιά-Παντελή. Αθήνα: Παπαδήμας, 2009.

Rackham, Horace. *Aristotle XX: The Athenian Constitution, The Eudemian Ethic, On Virtues and Vices*. Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια Α. Παναγόπουλος. Αθήνα: Αίολος, 1999.

Ross, William David. *Aristotelis Politica*. Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια Π. Λεκατσάς. Αθήνα: Ζαχαρόπουλος, χ.χ.

Ross, William David. *Αριστοτέλης*. Μετάφραση Μαριλίζα Μήτσου. Αθήνα: ΜΙΕΤ, 1991.

Αλεξόπουλος, Νικόλαος. *Οι Αγώνες δια Μέσου των Αιώνων και Μάλιστα οι Ολυμπιακοί μέχρι της Καταλύσεως Αυτών*. Καλαμάτα: Τύπος Εφημερίδος "Σημαία", 1930.

Αλμπανίδης, Ευάγγελος. «Αρχαίοι και Σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες: Η Πολιτική και Πολιτιστική τους Διάσταση». Στο *Πρακτικά 8^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Ευρωπαϊκής Εταιρείας Ιστορικών Φυσικής Αγωγής*. Κομοτηνή, 2004.

Γιαλούρης, Νίκος. *Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αρχαία Ελλάδα*. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 2001.

Γογγάκη, Κωνσταντίνα. *Οι αντιλήψεις των Αρχαίων Ελλήνων για τον Αθλητισμό*. Αθήνα: Τυπωθήτω, 2005.

Γογγάκη, Κωνσταντίνα, και Ιωάννης Καλογεράκος. *Φιλοσοφία και Αθλητισμός: Πρακτικά Β' Φιλοσοφικού Συμποσίου*. Επίμέλεια Ευάγγελος Αλμπανίδης. Αθήνα: Παπαήλιου, 2014.

Νίτσε, Φρειδερίκος. *Έτσι Μίλησεν ο Ζαρατούστρα: Ένα Βιβλίο για Όλους και για Κανέναν*. Μετάφραση Α. Δικταίος. Αθήνα: Εκδόσεις Καρφάκη, 1958.

Νούλας, Βασίλης. *Αριστοτέλης: Η Ζωή, η Εποχή, το Έργο, η Διδασκαλία του*. Αθήνα: Πατάκη, 1997.